

Marraskuun kahdeksas – suomalaisen tieteen päivä

Toivo Viljamaa

Tänä vuonna marraskuun 8. pnä tulee kuluneeksi 270 vuotta Henrik Gabriel Porthanin syntymästä. Täsmälleen 70 vuotta sitten ilmestyi Porthan-Seuran ensimmäinen julkaisu Porthanin Koottujen teosten ensimmäinen osa. Päivän kunniaksi Porthan-Seura ajoittaa myös käsillä olevan *Auraican* toisen numeron ilmestymisen.

”Suomalaisella kirjallisuudella on oma virallinen liputuspäivä Aleksis Kiven päivänä lokakuun kymmenentenä. Suomalainen musiikki tulee niin ikään saamaan oman virallisen liputuspäivän vuodesta 2011 alkaen Jean Sibeliuksen syntymäpäivänä joulukuun kahdeksantena. Myös suomalainen tiede ansaitsisi liputuspäivän. Tällaiseksi sopisi Henrik Gabriel Porthanin (1739–1804) syntymäpäivä marraskuun kahdeksas” kirjoittaa perinnöllisyystieteen emeritusprofessori Petter Portin Turun Sanomien mielipidepaltalla marraskuun 1. pnä.

”Porthan toimi Turun akatemian kaunopuheisuuden (latinan kielen) professorina vuodesta 1777 alkaen ja häntä pidetään opinahjonsa eräänä huomattavimpana edustajana sekä aikansa kenties merkittävimpänä tiedemiehenä maassamme. Porthan oli hyvin kiinnostunut Suomen kansallisesta menneisyydestä ja tutki suomalaista kansanrunoutta ja historiallisia kysymyksiä. Häntä onkin sanottu ’Suomen historian isäksi’. Hänen johdollaan tehdyt väitöskirjat käsittelivät oman maan historiaa, kansanperinnettä, kansanrunoutta ja suomen kieltä. Porthan kiinnittikin ensimmäisenä Suomessa huomiota suomen kielen ja sen sukukielten suhteisiin. Hän myös oli mukana perustamassa yleissivistyksellistä Aurora-seuraa Turussa ja toimitti sen lehteä ’Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo’, joka oli maamme ensimmäinen sanomalehti.

Porthanin merkitys on niin suuri, että sen vuoksi aikakautta on sanottu Porthanin ajaksi. Hänen perintönsä vaikutus 1800-luvun alun kansallisen kulttuurin nousussa ja näin ollen suomalaisen kansallisuusaatteen synnylle on voimakas.”

Tunnetun biologin ja tieteellisen kirjoittajan, vuoden 2002 tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon saajan professori Portinin aloitetta on helppo kannattaa. Perusteluihin voi vielä lisätä, että Porthan ei ollut vain Suomen kansallisen menneisyyden ja kansanrunouden tutkija ja suomalaisen historiankirjoituksen isä vaan myös kasvatustieteen uranuurtaja ja Suomen maantieteen tuntemuksen merkittävä edistäjä. Valistusajan ideologian mukaisesti Porthan oli rationalistinen tietojen kerääjä ja arvosti erityisesti empiiristä luonnontutkimusta. Hän oli samassa rintamassa Suomen luonnontieteiden pioneerien, kuten Pehr Kalmin ja Pehr Adrian Gaddin, kanssa.

Varsinkin 1800-luvulla painotettiin sitä, että Porthan oli suomalaisen kansallistunteen herättäjä. Tässä hengessä pystytettiin Porthanin patsas Turkuun vuonna 1864. Sen jälkeen on Porthanin toiminnan tunnusmerkeiksi nostettu yhä selvemmin kansallisen

tutkimuksen lisäksi monitieteellisyys, kansainvälisyys ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Porthanin toimeliaisuus ja monipuolinen kirjallinen tuotanto heijastavat koko Turun akatemian toimintaa. Siksi Porthan-Seura on ottanut yhdeksi tehtäväkseen edistää yleensä Turun akatemian aikaan liittyvää tutkimusta. Seuran mielestä kaivataan tukijoiden avuksi Turun akatemian latinankielisten väitöskirjojen kommentoituja editioita ja käännöksiä. Esimerkiksi hyödyn aikakauden luonnontieteelliset väitöskirjat ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat paikalliskuvaukset ovat antoisia käännös- ja tutkimustyön kohteita. Seura toteaa mielihyvällä, että kuluvana vuonna on ilmestynyt turkulaisten luonnontieteen tutkijoiden toimittamana julkaisu, johon on koottu ja kommentoitu kokonaisina käännösinä tai otteina yli 20 Turun akatemian ajan luonnontieteiden kehitystä kuvaavaa ja erityisesti lintutietoa sisältävää väitöskirjaa. Julkaisusta on esittely käsillä olevassa *Auraican* numerossa.

Auraican toisessa numerossa julkaistavat artikkelit ulottuvat aiheiltaan Turun akatemian alkua ajoilta aina 1800-luvulle. Artikkelit käsittelevät seuraavia aiheita (aikajärjestyksessä):

- 1640-luvulla painettu koulupoikien oppikirjaksi tarkoitettu latinalais-ruotsalais-suomalainen keskusteluopas, joka on ainutlaatuinen dokumentti oman aikansa suomalaisesta puhekielestä
- Daniel Achreliuksen kirjeenkirjoitusopas (Turku 1689): kirjeen kirjoittamisen teoriaa ja opetusta Turun akatemian opiskelijoille
- Turun akatemian kirjapainossa vuonna 1647 painetut Johannes Ulvichiuksen runot, jotka löytyvät vuonna 1738 painetusta Mynämäen paikalliskuvauksesta
- Henrik Flemingin muiston ylistämiseen liittyvä retoriikka: kirkko tarjosi 1600-luvun mahtimiehelle näyttämön esittäytyä ja ikuistaa muistonsa
- Porthanin Orosius-tekstin editio ja kommentaari (Tukholma 1800): Porthanin tutkimus muinaisenglanniksi 800-luvulla kirjoitetusta tekstistä on kriittisen lukutavan ja pohjoisten olojen tuntemuksen taidonnäyte
- Monitieteinen genetiikan ja runouden tulkinnan yhdistävä tutkielma Runebergin Sven Dufva -henkilöstä.

Toivo Viljamaa
Professor emeritus
[toivo.viljamaa \(apud\) sci.fi](mailto:toivo.viljamaa@apud.sci.fi)